

Svenska Norgehjälpens verksamhet

Norgehjälpen – en svensk folkrörelse

Norge är numera ett välbärgat land tack vare stora rikedomar av främst olja, gas och rika fiskevatten. Det var annorlunda för 70-75 år sedan. Då var Norge ockuperat och exploaterat. Få länder blev under andra världskriget så plundrade av Nazi-Tyskland, räknat per invånare. Vardagsvaror blev lyxvaror och hungersnöd hotade. En hel generation skolbarn riskerade undernäring.

I Sverige väcktes folkopinion då ockupationsmakten blev alltmer brutal. Strax efter terrorbombningar 1940, då tyska krigsmakten befäste ockupationen, sändes de första monteringsfärdiga svenskehusen till bl.a. Bodø i Nord-Norge. Redan 1941 genomfördes lokalt i Göteborg insamlingar till hjälpinsatser. Verksamheten i Norge dominerades efterhand av bespisning för barn och gamla. En viktig central för hjälpen var till en början svenska Margaretakyrkan i Oslo. Där öppnades en anspråkslös skolbespisning för 30 barn sommaren 1942.

Norska män och kvinnor som var skolbarn under kriget minns med såväl glädje som vemod utspisning av svenskesuppe vid soppkök och utdelning av svenskepakker inför jul- och sommarlov. Gåvopaketet kunde innehålla sådan ”lyx” som var bristvaror i det ockuperade Norge, exempelvis tandborstar, tvål, kam, kexchoklad, kola, burkmat och knäckebröd.

LO, SAF, KF och LRF starka draglok

Hösten 1942 samordnades biståndet genom riksorganisationen Svenska Norgehjälpen – en opolitisk och bred folkrörelse med Landsorganisationen (LO), arbetsgivareförbundet SAF (numera Svenskt Näringsliv) och Kooperativa Förbundet som lokomotiv. Riksorganisationen Sveriges Lantbruksförbund (nuvarande LRF) anslöt sig snabbt till initiativtagarna. Denna kvartett inspirerade i sin tur 30-talet ideella och politiska förbund som startade runt 800 lokalkommittéer vilka samlade in pengar, begagnade kläder och skor, husgeråd, sättpotatis med mera. Bland annat skänktes 65 000 ton livsmedel.

Medan LO stod för alla administrativa kostnader betalade SAF för information och propaganda. Inga insamlade medel gick alltså till sådana utgifter.

Den största bistandsgruppen var näringslivets fond Norvegia med bidrag på totalt 23 miljoner kronor från såväl storbolag som mindre företagare. Förebilden var en liknande fond för Finland under vinterkriget 1939-40. Norvegias största insats kom

från SKF (1 150 000 kr), följt av KF, gruvbolaget LKAB/TGOJ och skogsbolaget Uddeholm med bidrag på vardera en miljon.

Trettondagen 1943 arbetade uppåt 40 000 svenskar extra vid 150-talet företag. Enbart denna insats, en bland många, gav 600 000 kr. Svenska staten och Norges exilregering i London bidrog med betydande belopp. Totalt uppgick kontantbidragen till 72 miljoner kronor – eller 1,4 miljarder i dagens penningvärde. Därutöver tillkom den materiella hjälpen där särskilt kvinnoorganisationer var engagerade. Till vintern 1943/44 skickades exempelvis 50 000 omgångar nya barnkläder och 75 000 par nya skidpjäxor.

Norgehjälpen nådde även fångar och hemmefronten

Julen 1943 fick 150 000 skolbarn som utspisades med svenskesuppe ett extra matpaket på två kilo vardera. Lika många paket delades ut vid vårterminens slut året därpå. Julen 1944 ökade antalet paket till 175 000 och vid skolavslutningen 1945 till 200 000 paket.

Svenskesuppe hade inte ett enda recept utan bestod av olika soppor, som utprovats av en näringsexpert så att de innehöll 300 kalorier per liter. Soppkokning i stor skala genomfördes av norska livsmedelsföretag, bland andra A/S Freia Chokoladefabrik, moderbolag till svenska Marabou, som i brist på råvaror från utlandet ändå tvingats banta sin normala produktion. Företagen ställde också upp med lastbilar för distributionen och enbart i Oslo cirkulerade dagligen ett 30-tal lastbilar till olika soppkök i främst skolbespisningar.

En mycket viktig del i verksamheten var nödhjälp till norska politiska fångar och krigsfångar i Nazi-Tyskland. Även politiska fångar på det ökända fängelset Grini utanför Oslo erhöll hjälp, liksom deras anhöriga. Den hemligaste delen i biståndsarbetet var den hjälp som i smyg nådde hemmafrontens militära förband i norska skogar.

Norgehjälpen brottades med många olika slags problem som vållades av både den tyska ockupationsmakten och av de allierade regeringarna i London och Washington. De stridförande parterna släppte igenom de så kallade lejdbåtarna till Göteborg med bland annat livsmedel och olja för svenska behov. Båtarna tilläts passera den brittiska blockaden på Nordsjön och motsvarande tyska blockaden på Skagerack. De allierade bromsade att sådan import till Sverige fick sändas vidare till Norge eftersom man befarade att den skulle utnyttjas av ockupationsmakten. Samtidigt stödde USA och Storbritannien indirekt Norgehjälpen genom betydande bidrag till exilregeringen i London.

Freden firad med Frihetsgåvan genom Radiohjälpen

Tyskarna å sin sida var misstänksamma mot att privata gåvopaket från Sverige till släkt och vänner i Norge skulle innehålla illegal information, som propaganda från USA och Storbritannien.

Norgehjälpen omfattande även sjukvård, och som exempel på detta öppnades i november 1943 ett sjukhus vid Midstuen i Oslo i Svenska Röda korsets namn. Omedelbart efter krigsslutet kulminerade Norgehjälpen, i samverkan med Sveriges Radio, i en stor insamling, den så kallade Frihetsgåvan, som räknade in nära sex miljoner kronor, nästan 120 miljoner kronor i dagens penningvärde. Dessa medel var avsedda för barnsjukhus i Oslo och Bergen.

Kung Olav riktade efter hemkomsten från London i maj 1945 en hälsning till hela Sveriges folk med ett varmt tack för den humanitära hjälp som getts till Norge under ockupationen och för gästfriheten mot flyktingarna med orden:

”Jeg er overbevist om at efter dette skal vennskapen mellem det svenske og det norske folk ytterligere utdypes.”

Formellt avslutades Svenska Norgehjälpen den 31 maj 1946, det vill säga nästan på dagen 70 år innan minnesstenen ”Norges tack” återinvigdes den 29 maj 2016 vid sin nya placering nedanför Kungl. Norska ambassaden i Stock

Text från boken Norges tack av Anders Johansson och Mats Wallenius